

TOnZ Olsztyn

sierpień 2018 – sierpień 2019

2018

Jesień 2018 roku i wczesna zima roku następnego były w TOnZ-ie bardzo pracowite. Zaczęliśmy zaraz po wakacjach, we wrześniu.

26 WRZEŚNIA 2018 ROKU
na zaproszenie Towarzystwa w Olsztynie gościł profesor Jacek Purchla, historyk sztuki i ekonomista, wybitny badacz i uczony, zwłaszcza w dziedzinie zarządzania dziedzictwem, założyciel i wieloletni dyrektor Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie (1991–2018), przewodniczący Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO (kadencja 2016–2017).

Spotkanie z prof. Jackiem Purchlą w Domu Mendelsohna w Olsztynie. Fot. Adam Płoski.

W swoim wystąpieniu prof. Jacek Purchla zmagał się z udzieleniem odpowiedzi na pytania dotyczące roli i naszego stosunku do powojennych pomników w Polsce – symboli niechcianej przeszłości. Bezpośrednią inspiracją do tego wystąpienia była sprawa obecności w przestrzeni publicznej miasta Pomnika Wdzięczności Armii Radzieckiej w Olsztynie, zaprojektowanego przez znanego polskiego rzeźbiarza Xawerego Dunikowskiego.

Spotkanie odbyło się w Domu Mendelsohna w Olsztynie, ul. Zyndrama z Maszkowic 2.

18 PAŹDZIERNIKA 2018 ROKU

Przegląd Wydawnictw Regionalnych organizowany już po raz ósmy przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Olsztynie. Wydarzenie to odbyło się w atrium biblioteki znajdującej się na Starym Mieście. Nasze stowarzyszenie oraz redakcję reprezentowała dumnie i z uśmiechem, prezentując wszystkie roczniki „Warmińsko-Mazurskiego Biuletynu Konserwatorskiego", Maryla Paturalska – członkini redakcji pisma.

Na zdjęciu: pierwsza z prawej Maryla Paturalska przy stoliku z Biuletynem Konserwatorskim. Fot. Hanna Mackiewicz.

20 PAŹDZIERNIKA 2018 ROKU

„Tajemnice średniowiecza – DNA Olsztyna", Centrum Techniki i Rozwoju Regionu Muzeum Nowoczesności w Olsztynie, ul, Knosały 38.

W kwietniu 2017 roku urząd Miasta w Olsztynie ogłosił konkurs na koncepcję studialną i realizacyjną uczytelnienia ekspozycji fortyfikacji Starego Miasta w Olsztynie. Konkurs obejmował obszar pomiędzy Bramą Górną (popularnie zwaną Wysoką) a hotelem Pod Zamkiem, czyli jedną z ważniejszych przestrzeni publicznych Olsztyna. Zadanie projektowe polegało na uczytelnieniu przebiegu murów obronnych wraz z elementami obronnymi i zagospodarowanie fosy. Jednym z wyzwań było niewątpliwie rozwiązanie sposobu ekspozycji odkrytej kilka lat temu szyi bramnej, tak zwanej rondeli. Później okazało się, że wyzwań jest dużo, dużo więcej. Konkurs wygrał zespół architektów z Olsztyna Dżus GK architekci. W ciągu kolejnych dwóch lat na bazie zwycięskiej koncepcji należało opracować projekt realizacyjny.

Z efektami ponadpółtorarocznej pracy można było się zapoznać na spotkaniu zorganizowanym przez Prezydenta Olsztyna i Towarzystwo Opieki nad Zabytkami. W październiku 2018 roku prezentował je architekt Grzegorz Dżus.

Wzbudził on znaczne zainteresowanie, a także emocje publiczności. Sporo było pytań, uwag, a momentami kontrowersji. Przedstawiciele środowisk konserwatorskich i architektonicznych zgłaszali swoje wątpliwości. Trudną okazała się sztuka dialogu, gdyż zespół projektowy był silnie przywiązany do proponowanych rozwiązań. Projekt ten wzbudził również wątpliwości wśród członków TOnZ. Jako współgospodarz spotkania październikowego skoncentrowaliśmy się jednak na prowadzeniu dyskusji przy zachowaniu maksimum obiektywizmu. Swoje wątpliwości, przedyskutowane w wewnętrznym kręgu, wyraziliśmy w liście skierowanym do Piotra Grzymowicza, Prezydenta Olsztyna 12 marca 2019 roku. Podstawą do sformułowania naszej opinii i wątpliwości były: koncepcja nagrodzona w konkursie w 2017 roku, koncepcja złożona w Wojewódzkim Urzędzie ochrony Zabytków w Olsztynie na początku 2018 roku oraz koncepcja prezentowana na spotkaniu 10 października 2018 roku. Rezultatem tego listu były dwa spotkania w urzędzie Miasta, na które zostali zaproszeni przedstawiciele TOnZ-u (stowarzyszenie reprezentowała prezes TOnZ dr Iwona Liżewska), jednakże nasze postulaty zostały uwzględnione tylko w niewielkim stopniu, a wynik końcowy jeszcze dzisiaj jest wielką niewiadomą.

List do Prezydenta Olsztyna z marca 2019 roku prezentujemy w całości poniżej, gdyż uważamy go za ważny i konkretny głos w dyskusji nad kształtem przestrzeni publicznej zabytkowej części miasta.

List do Prezydenta Olsztyna

W nawiązaniu do planów uczytelnienia fortyfikacji miejskich w Olsztynie oraz projektu budowlanego dla terenu Wysokiej Bramy i ulicy Nowowiejskiego wykonywanego przez pracownię Dżus GK Architekci, w trosce o stan zabytków Olsztyna, a szczególnie ich autentyzm i integralność, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Oddział w Olsztynie (dalej TOnZ) przedstawia swoje stanowisko w tej sprawie.

Inwestycja będzie realizowana w samym sercu historycznego Olsztyna, stanowiącego zarazem centrum dzisiejszego miasta. Atutem tego terenu są zachowane średniowieczne elementy fortyfikacji miejskich, słabością zaś brak ładu przestrzennego i niska funkcjonalność. Potencjalną atrakcyjność obniża też niezagospodarowana, niszczejąca od kilku lat rondela. Trzeba podkreślić, że podjęte przez Pana Prezydenta starania o uporządkowanie i zagospodarowanie tego terenu zasługują na uznanie i wsparcie.

Uważamy, że projekt powinien porządkować pole ekspozycji średniowiecznego miasta i jego systemu obronnego oraz sprzyjać powstawaniu nowej, atrakcyjnej przestrzeni publicznej w mieście.

Za istotne uważamy poszanowanie podstawowych zasad konserwatorskich: zasadę maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych) oraz zasadę minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych).

1. Rozwiązaniem trafnym jest proponowane w koncepcji konkursowej utworzenie i zagospodarowanie placu przed Wysoką Bramą. W ten sposób tworzy się nowa, atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń publiczna w ważnym dla miasta miejscu. Co ważne, nie konkuruje ona z zabytkowym otoczeniem, raczej w dyskretny sposób je dopełnia.

2. Za propozycję wysoce nietrafną należy uznać wykreowanie nowego układu komunikacyjnego, w którym łączy się rozwiązania z czasów średniowiecza i początków XX wieku, w tym rekonstrukcję, a raczej odtworzenie idei średniowiecznego mostu oraz budowę nowego wejścia na stare miasto (dawna ulica przy Schlosscafé). Rozwiązanie to jest niefunkcjonalne, a jednocześnie zafałszowuje obraz historyczny. Z jednej strony bowiem proponuje się wąskie przejście przez most i prześwit w Wysokiej Bramie, z drugiej zaś odtwarzając przebieg ulicy z początku XX wieku, proponuje się przestrzeń pozornie historyczną. Rozwiązania proponowane w wersji konkursowej (patrz pkt 1) są znacznie bardziej trafne i zgodne z zasadami konserwatorskimi.

3. Za błąd uważamy nadbudowę nad rondelą, widoczną na wszystkich trzech znanych nam koncepcjach. Jest to nieuprawniona kreacja, obniżająca walory autentyku i zaburzająca relacje przestrzenne, w tym oś widokową z ulicy 11 Listopada. W obszarze inwestycji znajduje się szczególny, bo autentyczny

i zasadniczo nieprzekształcony, zespół bramny złożony z Bramy Górnej (zwanej popularnie Wysoką), fragmenty szyi bramnej i przedbramia (tzw. rondela) oraz odkryte w trakcie badań relikty archeologiczne (m.in. fragment przęsła średniowiecznego mostu). Jest to zespół, którego nie powinno się zniekształcać poprzez dobudowy, nadbudowy, rekompozycje, rekonstrukcje czy kreacje. Z uwagi na jego autentyzm powinny być przeprowadzone prace konserwatorskie wykonywane z poszanowaniem chronologii nawarstwień historycznych. Odkryte w trakcie badań relikty archeologiczne (w tym przęsło mostu) nie powinny być częścią kolejnej rekonstrukcji. Należy je wyeksponować w takim stanie, w jakim przetrwały do czasów współczesnych.

4. Za niedopuszczalne należy uznać propozycje dotyczące tzw. drogi wałowej. Podstawą do rozwiązań projektowych jest zamieszczony w niemieckiej literaturze przedwojennej rysunek z podobnym rozwiązaniem, przedstawiający jakoby stan miejskich fortyfikacji w połowie XIX wieku. Po dokładnym przeanalizowaniu ryciny, a zwłaszcza znajdujących się na niej napisów ustalono, że jest to XIX-wieczny, zapewne niezrealizowany, projekt zagospodarowania dna fosy przez jednego z rajców miejskich. Również pokazany tam profil skarpy pod murami był związany z planowaną w XIX wieku przebudową spichlerza. Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności oraz dotychczasowe wyniki prac archeologicznych, należy odstąpić od proponowanej wersji projektu na rzecz odtworzenia skarpy fosy. W żadnym wypadku nie należy traktować samej skarpy jako miejsca komunikacji ani strefy relaksu (schodkowe ukształtowanie tarasu na planie półkola). Jest to jeden z kluczowych elementów fortyfikacji miejskich, którego prawidłowe uczytelnienie powinno być jednym z priorytetów projektu. To fosa powinna być głównym ciągiem spacerowym, a nie droga na skarpie. Należy przy tym pamiętać, że wprowadzanie zieleni wysokiej na dno fosy jest zabiegiem całkowicie ahistorycznym.

5. Należy zachować daleko posuniętą ostrożność w planowanej rekonstrukcji wysokości muru wysokiego biegnącego na zachód od Wysokiej Bramy, a szczególnie planowanej formy kubaturowej baszty prostokątnej oraz wieży narożnej towarzyszącej dawnej Bramie Młyńskiej, których podwaliny zostały odkryte podczas badań archeologicznych w 2006 roku. Ponadto rekonstrukcja wieży narożnej bez rekonstrukcji Bramy Młyńskiej wydaje się kreacją, która w żaden sposób nie odpowiada stanowi faktycznemu, szczególnie w sytuacji braku wystarczających przesłanek do tak daleko posuniętych rekonstrukcji.

6. Nieuzasadnione jest projektowanie przejścia przez szeroki otwór w murze (poprzez dawną ulicę Garncarską). Sugeruje to istnienie wcześniejszego przejścia w tym miejscu, co nie jest prawdą.

7. Nieuzasadnione jest wprowadzenie nowych funkcji do wnętrza rekonstruowanych baszt, szczególnie planowane tam umieszczenie śmietników i toalet. Te ostatnie wydają się zresztą wystarczające w parkingu podziemnym.

8. Brak uzasadnienia dla wprowadzenia na wschód od Wysokiej Bramy odcinka muru mającego na celu zamaskowanie siedziby PTTK.

9. Zasadne jest przeprowadzenie badań archeologicznych wskazanych w zaleceniach konserwatorskich z lutego 2018 roku. W istotny sposób przyczynią się do zweryfikowana niejednoznacznych do tej pory ustaleń, wpływając w sposób pozytywny na cały projekt.

Za Zarząd TOnZ
list podpisała Prezes Iwona Liżewska

List został skierowany do wiadomości: Pracownia Dżus GK architekci oraz Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

22 LISTOPADA 2018 ROKU
wystawa z okazji 20-lecia Olsztyńskiego Oddziału Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Planeta 11, ul. Piłsudskiego 38 w Olsztynie.

OLSZTYŃSKI ODDZIAŁ TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W 2018 ROKU obchodził 20-lecie powstania. Uroczyste celebrowanie jubileuszu odbyło się we Fromborku, w czerwcu tego roku. Kontynuację obchodów stanowiła wystawa poświęcona 20-letniej działalności stowarzyszenia. Jej pomysłodawcą I jednym z realizatorów był członek naszego stowarzyszenia Krzysztof Dąbkowski. Wybór zdjęć i przygotowanie tekstów to praca trzech osób: Iwony Liżewskiej, Hanny Mackiewicz i Maryli Paturalskiej. Opracowanie graficzne jest zasługą Kamila Iwańczyka. Wystawa składała się z dziesięciu wielkoformatowych plansz (włącznie z tytułową), na których postaraliśmy się w dużym skrócie przedstawić główne aktywności i rodzaje działalności TOnZ Olsztyn. A są to: wydawanie „Warmińsko-Mazurskiego Biuletynu Konserwatorskiego", wyjazdy studyjne, spacery i spotkania konserwatorskie, wykłady, konferencje, dokumentacje.

Otwarcie wystawy nastąpiło 22 listopada w PLANECIE 11, filii Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie. Z tej okazji do biblioteki licznie zawitali członkowie Oddziału, sympatycy i goście. Był również Prezydent Olsztyna Pan Piotr Grzy-

mowicz oraz Wicemarszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego Pani Wioletta Śląska-Zyśk. Do czerwca następnego roku wystawa wędrowała po kolejnych filiach Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie.

Instytucjonalnie wspierali nas Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie oraz Olsztyńskie Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne, za co serdecznie dziękujemy pracownikom I dyrekcji tych instytucji.

Zdjęcia z otwarcia wystawy oraz świętowania jubileuszu. Fot. Adam Płoski.

2019

23 stycznia 2019 roku – piąte spotkanie z cyklu Dziedzictwo – Edukacja – Tożsamość. Promocja 10. numeru czasopisma „Warmińsko-Mazurski Biuletyn Konserwatorski" 10/2018 oraz dyskusja „Co dalej z dworcem w Gutkowie?", Muzeum Nowoczesności w Olsztynie (Tartak Raphaelsohnów), ul, Knosały 38.

Jak co roku w styczniu odbyła się kolejna promocja „Warmińsko-Mazurskiego Biuletynu Konserwatorskiego", zorganizowana w ramach cyklu: Dziedzictwo – Edukacja – Tożsamość. Kanwą naszego spotkania był temat dworca kolejowego w Gutkowie. O dworcu tym pisał w 11. numerze pisma Adam Płoski. Z inicjatywy TOnZ Olsztyn obiekt został wpisany do rejestru zabytków, należało się zatem zastanowić, czy i jak można go chronić, nie tylko w praktyce, ale i teorii. Spotkanie zgromadziło blisko siedemdziesiąt osób, w tym wielu miłośników zabytków kolejnictwa. W gronie zaproszonych do stołu obrad gości również znaleźli się miłośnicy zabytków kolejnictwa. Byli to: Adam Płoski i Joanna Piotrowska z TOnZ Olsztyn, Ryszard Kuć, zastępca Prezydenta Olsztyna (wcześniej pracownik kolei, również były zawiadowca stacji w Gutkowie) oraz Bogdan Chrzanowski przedstawiciel Rejonu Administrowania i Utrzymania Nieruchomości w Olsztynie PKP S.A. Można powiedzieć, że wszyscy, i paneliści, i publiczność, byli zgodni co do przedmiotu rozmów: dworzec w Gutkowie powinien być świadectwem swego czasu i roli, jaką spełniał, mimo złego stanu zachowania nadaje się do remontu i powinien ocaleć. Tylko kto i w jaki sposób tego dokona? To pytanie zawisło na koniec spotkania i do dzisiaj nie znaleźliśmy na nie odpowiedzi.

Muzeum Nowoczesności w Olsztynie, V spotkanie z cyklu Dziedzictwo - Edukacja - Tożsamość. Stół obrad, od lewej siedzą: Adam Płoski, Joanna Piotrowska, Bogdan Chrzanowski, Ryszard Kuć, 2019. Fot. Wojciech Ciesielski.

Muzeum Nowoczesności w Olsztynie, V spotkanie z cyklu Dziedzictwo – Edukacja – Tożsamość. Uczestnicy spotkania z nowym numerem Biuletynu Konserwatorskiego. Fot. Wojciech Ciesielski.

1 czerwca 2019 roku
Walne Zgromadzenie i wizyta w Muzeum Archidiecezjalnym w Olsztynie

W tym dniu zorganizowaliśmy Walne Zgromadzenie Towarzystwa w celu zatwierdzenia sprawozdań merytorycznego i finansowego za rok 2018. Aby tej koniecznej, ale raczej nudnawej czynności nadać bardziej atrakcyjny charakter, po zakończeniu zebrania wybraliśmy się do Muzeum Archidiecezjalnego w Olsztynie, otwartego w czerwcu 2018 roku. Gościnnie przywitał nas dyrektor muzeum ksiądz Zbigniew Czernik, który ze swadą, pasją i poczuciem humoru poprowadził nas po muzealnych kątach. A było co oglądać – skarby Warmii. Jeśli ktoś jeszcze nie odwiedził tego miejsca, naprawdę warto.

13 sierpnia 2019 roku
Zwiedzanie stanowiska archeologicznego w Barczewku

Na zaproszenie dr. Arkadiusza Koperkiewicza, archeologa z Uniwersytetu Gdańskiego, w sierpniu udaliśmy się do Barczewka, niewielkiej wsi położonej pomiędzy Olsztynem a Barczewem, gdzie od kilku lat prowadzone są badania archeologiczne. Niewielka ekipa (około 12 osób) miała okazję obejrzeć i posłuchać opowieści o zaginionym i obecnie odkrytym miejscu pierwotnej lokalizacji miasta Barczewo, zniszczonym i opuszczonym po jednym z najazdów litewskich (więcej o badaniach i odkryciach w tym miejscu w artykule publikowanym w tym numerze biuletynu – s. 57). Dzięki gościnności i życzliwości archeologów łyknęliśmy nieco archeologicznego warsztatu oraz mieliśmy możliwość obejrzenia licznych znalezisk. Trzeba też dodać, że nie pomi-

nęliśmy kościoła parafialnego w Barczewku, a dzięki uprzejmości księdza proboszcza odwiedziliśmy nie tylko dostępne wszystkim wnętrze, ale także wieżę i zakrystię, która kryje interesujące, historyczne szaty liturgiczne.

Barczewko, gmina Barczewo. Zwiedzanie stanowiska i pokaz odnalezionych na miejscu ceramiki i przedmiotów metalowych po konserwacji. Fot. Joanna Piotrowska.

Informujemy, że Prezes naszego stowarzyszenia dr Iwona Liżewska, została wyróżniona Srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis".

Gala z udziałem prof. Piotra Glińskiego, wicepremiera, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz prof. Magdaleny Gawin, Generalnego Konserwatora Zabytków, Wiceminister Kultury – odbyła się 23 listopada 2018 roku w Filharmonii Narodowej w Warszawie i była głównym wydarzeniem w ramach trwających obchodów 100-lecia służb konserwatorskich. Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" (łac. chwała sztuce) – to polskie odznaczenie, nadawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego osobie lub instytucji wyróżniającej się w dziedzinie twórczości artystycznej, działalności kulturalnej lub ochronie kultury i dziedzictwa narodowego.

W MAJU 2019 ROKU

zarząd Towarzystwa wystosował list intencyjny przeznaczony dla Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Pasymiu, w którym zawarliśmy deklarację wspierania wszelkich działań proboszcza ks. Witolda Twardzika dotyczących konserwacji witraży w kościele ewangelickim w Dźwierzutach (filiał Pasymia). O witrażach, między innymi z Dźwierzut, zob. artykuł Weroniki Wojnowskiej w tym numerze czasopisma, s. 148. Warto przypomnieć, że ks. Witold Twardzik od wielu lat jest członkiem Towarzystwa oraz znakomitym gospodarzem dwóch zabytkowych kościołów – w Dźwierzutach i Pasymiu. Za wzorcowe i systematyczne działania konserwatorskie obejmujące architekturę oraz wnętrze świątyni w Pasymiu w 2018 roku otrzymał nagrodę specjalną w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków Zabytek Zadbany.

W OKRESIE WRZESIEŃ 2018 – SIERPIEŃ 2019 DOŁĄCZYLI DO NAS:

Anna Baranowska, Wojciech Marek Darski, Piotr Konstantynowicz, Jan Olchówka, Katarzyna Pilecka, Ewa Zagrodny, Rafał Żytyniec.

oprac. Iwona Liżewska